

GORDON BROTHERSTON: *Book of the Fourth World: Reading the Native Americas Through their Literature.* Cambridge, New York & Victoria: Cambridge University Press 1992. 478 sider, illustreret. ISBN 0-521-30760-0 hardback, pris £40.00.

Langt størstedelen af den videnskabelige litteratur er – af gode grunde – knyttet til detaljen. Oversigtsværker er i den forstand andenhåndsviden, men indimellem udkommer der noget, som rager op. Fagets grænser sprænges og en række dybt interessante ting får lov at stå og glimre ved deres pludselige nærvær. Hver gang har nogen vovet et øje, og har – for en stund – forladt de vanlige akademiske besværgelser, hvormed man dækker sig ind.

Gordon Brotherstons „Book of the Fourth World“ er en sådan bog. Den handler om de indfødte amerikanske folks litteratur. Allerede her bryder den med et udbredt dogme om en overvejende mundtlig kultur. Strukturalisterne – med Levi-Strauss i spidsen – har sidst slået på tromme for dette synspunkt, og oven i købet ment deres fordom positivt, hvilket er en raffineret form for nedladdenhed.

Indien har Vedaerne og Mahabarata. Grækenland Iliaden, Norden Sagaerne. Spanien havde sit *Poema de Mio Cid* – og Amerika har Popol Vuh, men det har alle glemmt. Når man gang på gang udgiver og genudgiver Verdensreligionens Hovedværker, glimrer Popol Vuh hver gang – ved sit fravær.

Iliadens oversætter får en magisterhat på hovedet, hvorimod Popol Vuhs forskellige oversættere er excentrikere, von Dänikenfans, New Age-flippere. Man skulle ikke tro det var muligt at diskriminere mellem forskellige kulturers litterære udtryk, men det er det! Også Brotherston undrer sig over katastrofens omfang, de forsvundne millioner, de brændte bøger og billedskrifter. I så henseende er Amerika det mest lemlæstede kontinent. Nullet var opdaget og blev brugt af mayaerne i det mindste et halvt årtusind før, det dukker op blandt indiske lærde. Kakao, vanille, tomater, kartofler... interessant er det, at kategorien Native America og Fjerde Verdens Litteratur fuldstændig mangler i Library of Congress' katalogiseringssystemer. Der er tale om et intellektuelt såvel som fysisk folkedrab.

Popol Vuh hører mayakulturen til. Skriftet er en afskrift af en afskrift, og har overlevet ved at blive nedtegnat i vort eget alfabet et par hundrede år efter erobringen. Vi klammer os til

denne ene titel, alt andet er væk – foldebøgerne dækket af hieroglyffer overlevede ikke de spanske biskoppers *Auto da Fe*, eller troens nidkære bål. Vi kender kun et alfabet – vort eget.

Brotherston argumenterer for at en skriftlig kultur kan betjene sig af andre medier end hieroglyffer, ideogrammer, stavelses- eller bogstavtegn, som vi kender det fra os selv. Piktogrammet er således repræsenteret i de nuværende huichol-indianeres uldrådsmalerier, farverne, felternes inddeling, ornamentikken, forholdet mellem cirkel og kvadrat, centrum og verdenshjørner alt spiller ind, og alt viser tilbage til de præcolumbianske tidsaldrer på kontinentet.

Bevæger man sig nordover, er der vægmalerierne i hopiernes *kivas*, længere oppe emblemer på skjolde, wampun-bælter, og hvad det alt sammen hedder.

Han trækker parallellen op til navaho'ernes sandmalerier, påviser, hvorledes nogle af dem korresponderer med sider i de gamle aztekeres *Teoamoxtli*, hvilket direkte oversat betyder „Gudernes Bog“. Han taler om en kompleksitet, som „so far exceeds the limit of verbal language“. Derefter tager han fat på diskussionen om „knudsnore“ eller *Quipus* kendt fra Inka-riget. Var det bare en opregning af Inkaens gods i magasinerne, så-og-så mange fjerklapper, ruller med broderet klæde, guldsager og våben? Eller kunne knudernes placering på den enkelte streng, deres konfigurationer og farver, i virkeligheden have dannet basis for et skriftsprog? Vi ved det ikke. Vores nysgerrighed rakte end ikke til at stille de relevante spørgsmål dengang, vi endnu havde chancen.

Man kunne forestille sig et alfabet, som på samme tid var regnemaskine (jf. kuglerammen) og en art blindskrift. I mayaernes foldebøger sprænges den verbale kategori hieroglyfteksten – af svimlende astronomiske tabeller. Forbløffende nøjagtige beregninger over planeten Venus' omløbstid dominerer Codex Dresden, som er det ene ud af i alt tre overlevende mayahåndskrifter, der findes i verden i dag. Det svimler for en, når man tænker på, hvad der er gået tabt.

For ikke at tale om hvad vi har fået spredt for alle vinde af museumsfolk. Flere tusind år gamle mumier fra Inkariget er udstyret med quipu'er. Men mange af disse quipu'er er fjernet fra mumien og anbragt i montrer for sig uden angivelse af deres oprindelse. Hvad nu

hvis quipu'erne gemmer på intet mindre end den afdødes biografi? Og vi blev ferme nok på et tidspunkt til af dechifrere knudeskriften? Så havde vi ikke behøvet at gisne om kontinentets fascinerende fortid. Så kunne vi nøjes med at gisne om, hvordan vi skulle få samlet puslespillet igen, nu vi en gang for alle havde fået splittet brikkerne.

Det hele forekommer måske knap så usandsynligt, hvis vi et øjeblik betænker, hvilke nye medier vort eget alfabet omfatter i dag. Registrering på disketter fx er ikke umiddelbart til at læse, med mindre man ved, hvordan og kan betjene sig af de dertil indrettede redskaber.

Tilbage er alt det, vi faktisk kan læse, fordi det blev nedtegnet i tide. Chilam Balam-bøgerne fra Yucatan, Popol Vuh fra Maya-Quiche-området i Guatemala, kilderne på nahuatl (aztekisk) og quechua. Sange, legender, ceremonier, ofringer, slægtsregistre, historie, sæd og skik i al almindelighed. Meget af det er umiddelbart forståeligt, andet esoterisk, en del fuldstændigt gået fløjten i oversættelsen. I shamanistisk sprogbrug, hvor der tales med gudens - det være sig slangens eller jaguarens - stemme, refereres der til en form for sansning, som finder sted efter identifikation med en nagual eller dyreånd. Chilam Balam betyder faktisk Seer-Jaguar, og er en betegnelse for mayaernes orakelpræster. Her tales, bogstaveligt talt, i andre tunger.

Da vi ikke bruger sproget som „sanglinjer“ i et mytologisk landskab, går det let tabt i oversættelsen. Eller det producerer vrøvl snarere end magi. Mayaernes kaldte det for *Zuyva's Sprog* og referer ofte til det i Chilam Balam-bøgerne. Det fremstår som en række ordgæder eller mundheld, og for den ikke-indviede opløser teksten sig i volapyk. Et citat: *Dette er det første spørgsmål, man vil stille dem.*

Han vil bede dem om sin mad: Bring solen! Det er førstehøvdingenes ord til dem: Bring solen, søn! Bær den på din håndflade til min tallerken!

Et spyd er plantet, et højt kors i midten af dens hjerte. En grøn jaguar sidder bøjet over Solen for at drikke dens hjerte. Zuyva er visdom. Dette er den sol, man kræver af dem: ET STORT SPEJLÆG!

Dette er den grønne jaguar, der drikker dens blod: DET ER GRØN CHILI-PEBER - er jaguaren. Dette er Zuyva's Sprog.

(Chilam Balam-bogen fra Chumayel. Egen oversættelse.)

Mayaerne snakker sort. Men spændende er det at følge jagten på alle disse firben, som kun taber halen, hvis man griber for hårdt om dem eller tager det hele bogstaveligt. Der sparkes til en række dogmer, pirres til vor latent dårlige samvittighed over at tilhøre en kultur, som startede med at udlette hele dette formidable kompleks af hidtil usete data i stedet for at stille op som elementært nysgerrige gæster i den ny verden. Vi kom med tanken sømmet op på et kors og afskar os dermed fra sammenstødet med en vifte af forskelligartede udtryk og overrumplende viden. Lige siden har vi famlet os frem i blinde og kaldt det Den Fjerde Verden.

Supplerende læsning: Popol Vuh, Quiché-indianernes Folkebog. Ib Michael. Rhodos 1990.

*Ib Michael
Forfatter
København*

JEREMY COOTE & ANTHONY SHELTON (eds.): *Anthropology, Art, and Aesthetics. Oxford Studies in Social and Cultural Anthropology.* Oxford: Oxford University Press 1994. 296 sider, illustreret. ISBN 0-19-827945-0 paperback, pris £12.95.

Forholdet mellem kunst og antropologi er kompliceret. Man kunne fristes til at kalde det et had-kærlighedsforhold. De to discipliner passer ikke som hånd i handske, og netop derfor er diskursen klassisk, netop derfor er koblingen interessant.

Et nyt eksempel herpå er artikelsamlingen „Anthropology, Art, and Aesthetics“. I åbningsartiklen og samlingens hovedartikel kredser Raymond Firth om nævnte forhold. Kunst kunne forstås som „et vindue ud til en have, en gennemsigtighed, hvorigennem interessante menneskelige anliggender kan ses“ (side 16). Det billede har Firth fra Redfield, som har det fra Leonardo da Vinci, sandsynligvis. Og dette billede er da også et renaissancebillede, eftersom blikket på kunsten senere er blevet langt mere subjektivt og indre; Kandinsky, for eksempel, ønsker at udtrykke en indre vision (side 19), ikke en ydre virkelighed. Der er ingen have længere.

Kategorien skønhed er heller ikke uproblematisk (side 18) - og da slet ikke, når den kobles med kunst og antropologi. Tit er det